

नि अप्रगीतमन्त्रसाध्यानि स्तोत्राणि भा० “अथ योऽसा-
वन्तरक्षिणिं पुरुषो दृश्यते सैवर्क् तत् साम तद्यजुः तद-
क्त्यं तदब्रह्म” आ० उ० । तथा हि स्तोत्रं द्विविधं
प्रगीतमन्त्रसाध्यमप्रगीतमन्त्रसाध्यञ्च तत्र प्रगीतमन्त्रसाध्यं
शस्त्रम् अप्रगीतमन्त्रसाध्यन्तु स्तोत्रमिति तयोर्भेदः ।
शवामयने प्रायणोयसंस्तकाहे पायपञ्चदशस्तोत्रात्मके
२ चतुर्विंशस्तोमभेदे उपचारात् ३ तत्साध्ये उक्त्ययागे
च तद्विधानञ्च ता० ब्रा० ४ अ० ३ ख० उक्तं यथा “१ प्रा-
यणीयमहर्भवति” १ इत्युपक्रम्य “चतुर्विंशं भवति” ४
क० “इदमहर्कथसंस्थन्तत् सर्वेषु स्तोत्रेषु चतुर्विं-
श एव स्तोमः कार्यः ४ । तदेतत् प्रशंसति” भा० ।
“चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री तेजोब्रह्मवर्चसङ्गायत्री तेज एव
ब्रह्मवर्चमारभ्य सूर्यन्ति” ५ । “अथञ्च स्तोमचतुर्विंशति-
संख्याकः गायत्री च चतुर्विंशत्यक्षरा सा च गायत्री तेजः,
प्रजापतिमुखादग्निना सहोत्पन्नत्वात् अस्यास्तोत्ररूपं
ब्रह्मवर्चसं च तेजोऽवान्तरभेद इति तेजोब्रह्मवर्चसरूपा
गायत्री । एवं सति चतुर्विंशतिस्तोमं प्रथमतः प्रयुञ्जानाः
साक्षादेव प्रत्यक्षमेव संवत्सरं प्रारभन्ते अस्मिन्नहनि प्रयु-
ञ्जानाः संख्याद्वारेण तेजोब्रह्मवर्चसङ्गारभ्य अवष्टभ्य
स्वर्गं गच्छन्ति ५ । पुनरपि विहितं स्तोमम् अनूद्य
प्रशंसति” भा० । “चतुर्विंशतिर्भवति चतुर्विंशो वै संवत्स-
रः साक्षादेव संवत्सरमारभन्ते” ६ । “चतुर्विंशत्यङ्गमासात्मक-
त्वात् संवत्सरस्य चतुर्विंशत् तथा सति चतुर्विंशस्तोमं
प्रथमतः प्रयुञ्जानाः साक्षादेव प्रत्यक्षमेव संवत्सरमार-
भन्ते ६ । अथेमं स्तोमं स्तोत्रीयागतसंख्याद्वारेण प्रशं-
सति” भा० । “यावत्चतुर्विंशत्योक्तस्य स्तोत्रीयास्तावत्स्यः
संवत्सरस्य रात्रयः स्तोत्रीयाभिरेव संवत्सरमाप्नु-
वन्ति” ७ । “पञ्चदशस्तोत्रे अस्मिन्नहनि पञ्चदशसु स्तोत्रेषु
प्रत्येकं चतुर्विंशस्तोत्रीयायुक्तेषु परिगणनायां मिलित्वा
षष्ठ्युत्तरविंशतस्तोत्रीया भवन्ति । तथा सति चतुर्विंश-
स्तोमस्य यावत्स्यः स्तोत्रीयाः संवत्सरापि तावत्परात्रयः
एवं प्रयुञ्जानाः सति त्विणक्तेन चतुर्विंशेन स्तोत्रीयाभिरेव
संवत्सरं प्राप्नुवन्ति ७ । स्तोत्रसंख्यायापीदमहः प्रशंसति”
भा० । “पञ्चदश स्तोत्राणि भवन्ति पञ्चदशाङ्गमासस्य रात्रयो-
ऽङ्गमासस्य एव तत्संवत्सरमाप्नुवन्ति” ८ । “स्पष्टोर्धः ८” । अथ
स्तोत्रशस्त्राणि समुच्चित्वा तत्संख्यायापीदमहः प्रशंसति” भा०
“पञ्चदश स्तोत्राणि पञ्चदश शस्त्राणि समाप्तो मासस्य एव
तत् संवत्सरमाप्नुवन्ति” स्पष्टोर्धः ८ भा० । तस्मान्निष्ठोम-

कर्तव्यतारूपं पूर्वपक्षमुपन्यस्योत्तरपक्षमाह “अथो खल्वा-
हर्कथमेव कार्यमङ्गः समृद्धौ” ११ । “अथो इति पूर्वपक्ष-
व्यावृत्त्यर्थः । उक्त्यसंस्थमेवैदहः कार्यः किमर्थमङ्गः स-
मृद्धौ सम्पूर्णताया इति ब्रह्मवादिन आहुः । अग्नि-
ष्टोत्रे हि पूर्वयोः सवनयोः पञ्च पञ्च स्तोत्राणि ततोये तु
द्वे एवेत्यङ्गः समृद्धिर्न भवति, उक्त्ये तु ततोयसवने
पञ्च स्तोत्राणीत्यङ्गः समृद्धिर्न भवति ११ । उक्त्यसंस्थाङ्गो-
कारे युक्त्यन्तरमाह” भा० । “सर्वाणि रूपाणि क्रियन्ते
सर्वं ह्येतेनाप्यते” १४ “उत्तरेषामङ्गां सम्बन्धोनि यानि
रूपाणि स्तोमपृष्ठविभक्त्यादीनि तान्यस्मिन्नुक्त्ये क्रियन्ते
अतः सर्वं हि यत्तत्सम्बन्धिरूपं तेनाङ्गा उक्त्यसंस्थेन
आप्यते प्राप्यते तत् उक्त्यसंस्थैव कार्येत्यर्थः । सर्वरूप-
करणञ्च सर्वावाप्तिश्च सम्पादानद्वारेणेति निदानकारे-
णैवमुच्यते, “अथो खल्वाहुः सर्वाणि रूपाणि क्रियन्त इति”
व्याचार्याः एतेष्वेव सर्वान् स्तोमान् सर्वाणि पृष्ठानि
सर्वा विभक्तोर्दशरात्ररूपा इति विभक्तिमात्रेण कल्प-
यन्त इति संगृह्योक्ता पुनस्तिष्ठत्पञ्चदशौ चतुर्विंशः स-
म्पाद्यत इत्यादिना” १४ भा० । एतान्येव स्तोमपृष्ठादीनि
प्रत्येकं क्रमेण विविच्य तत्र प्रदर्शितानि तत्सर्वं तत्
एवागन्तव्यम् । तत्र च तस्मिन्नहनि यथा स्तोमादिकं
विधेयम् तदपि तत्रैव दर्शितं ततएव तदवसेयम् । अत्र
उक्त्यसाध्ययागे अभेदोपचार इति बोध्यम् ।

४ स्तोत्रायां स्त्री उक्त्याशस्त्रशब्दे उदा० उच्यतेऽनेन
करणे थक् । ५ उक्त्यसाधने प्राणे च “यस्य ण्यवियोगेन
लोकोऽह्यप्रियदर्शनः । उक्त्येन रहितो ह्येष मृतकः
प्रोच्यते यथा” भाग० १५ अ० ।

उक्त्यपत्र ५० उक्त्यानि अप्रगीतमन्त्रसाध्यानि स्तोत्राणि
पत्रं वाहनमिव यस्य । १ यज्ञे, स्तोत्रैरेव हि यज्ञोवाह्यते
इति तस्य तथात्वम् । “समिद्धे अग्नावधिसामहान उक्त्य-
पत्र ईदोऽग्यभीतः” यजु० १७, ५५ । “यजमानो वै माम
हान उक्त्यपत्र इत्युक्त्यानि ह्येतस्य पत्राणि” शत० ब्रा०
६, २, ३, ६ इत्युक्ते २ यजमानेऽपि । [तथात्वम् ।
उक्त्यपत्र न० ईत० । यजमाने तस्य उक्त्यस्तावकत्वा-
उक्त्यभृत् ५० उक्त्यं विभक्तिः, सम्यक्विभजते भृ-किप्
ईत० । उक्त्यविभाजको ऋषिभेदे “उक्त्यभृतं सामभृतं
विभक्तिं श्रीवाणम्” ऋ० ७, २२, १४ । उक्त्यभृतं
उक्त्यानां स्तोत्राणां संभक्तारम्” ।

उक्त्यवर्द्धन ५० उक्त्यैः स्तोत्रैर्वर्द्धयितेऽसौ दृष्ट-णिच् कर्मणि